ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ F. G. JACOBS

της 13ης Μαρτίου 2003 [1]

Εισαγωγή

1. Με την παρούσα αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το Corte d'appello di Firenze (Ιταλία) θέτει το ζήτημα κατά πόσον το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν προσαυξήσεις τιμών για την παράδοση ηλεκτρικής ενέργειας σε επιχειρήσεις που τη χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη σε ηλεκτροχημική διαδικασία παραγωγής καυστικής σόδας και καυστικής ποτάσσας. Σκοπός της επιβολής των προσαυξήσεων των τιμών είναι κυρίως η αντιστάθμιση του κόστους της εγκαταλείψεως και μετατροπής των πυρηνικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και της κατασκευής εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

2. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι επίμαχες εν προκειμένω διατάξεις του κοινοτικού δικαίου είναι τα άρθρα 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 85 ΕΚ, η οδηγία 92/12/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Φεβρουαρίου 1992, σχετικά με το γενικό καθεστώς, την κατοχή, την κυκλοφορία και τους ελέγχους των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης [2], και η σύσταση 81/924/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 1981, για την τιμολογική διάρθρωση στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας στην Κοινότητα [3].

Νομικό πλαίσιο

Η εθνική νομοθεσία

3. Με το ιταλικό Ν.Δ. 347/44, της 19ης Οκτωβρίου 1944 [4], συστάθηκε η Comitato interministeriale dei prezzi (Διυπουργική Επιτροπή Τιμών, στο εξής: CIP), στην οποία ανατέθηκε ο συντονισμός και η ρύθμιση των τιμών. Με το Ν.Δ. 896, της 15ης Σεπτεμβρίου 1947 [5], η CIP εξουσιοδοτήθηκε να ιδρύει ταμεία αποζημιώσεων και να θέτει κριτήρια για την καταβολή εισφορών, με σκοπό την ενοποίηση ή την εξίσωση των τιμών των αγαθών ή υπηρεσιών πρωταρχικής σημα-

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — ΕΕ L 76, σ. 1.

3 — ΕΕ L 337, σ. 12.

4 — *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* (GURI), αριθ. 90, της 5ης Δεκεμβρίου 1944.

5 — GURI αριθ. 217, της 22ας Σεπτεμβρίου 1947.

σίας. Το Ν.Δ. 98, της 26ης Ιανουαρίου 1948 [6], προέβλεψε την επιβολή προστίμου, ίσου με το τριπλάσιο της οφειλόμενης προσαυξήσεως, σε περίπτωση μη καταβολής της προσαυξήσεως αυτής. Επιπλέον, ανατέθηκε στις φορολογικές αρχές να εισπράττουν τις προσαυξήσεις και τα πρόστιμα σύμφωνα με τις διαδικασίες αναγκαστικής εκτελέσεως που προβλέπονται για την είσπραξη των κρατικών φόρων.

4. Βάσει των ανωτέρω διατάξεων, η CIP θέσπισε το 1974 την «sovrapprezzo termico» («προσαύξηση της τιμής της θερμικής ενέργειας») [7], σκοπός της οποίας ήταν «να αντισταθμιστεί το υψηλότερο κόστος του καυσίμου που χρησιμοποιείται στις θερμοηλεκτρικές εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας» μετά την πετρελαϊκή κρίση των αρχών της δεκαετίας του '70, και συνέστησε το Cassa conguaglio per il settore elettrico (Ταμείο αποζημιώσεων στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας), στο οποίο καταβάλλονταν οι προσαυξήσεις αυτές, τις οποίες εισέπρατταν οι επιχειρήσεις διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

5. Μετά από δημοψήφισμα που διεξήχθη το 1987, η Ιταλία αποφάσισε να εγκαταλείψει την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε πυρηνικούς σταθμούς. Στις 21 Δεκεμβρίου 1988 η CIP, για να συμβάλει στην κάλυψη του κόστους εφαρμογής της αποφάσεως αυτής, παρέτεινε την ισχύ της «maggiorazione straordinaria del sovrapprezzo termico» (του «έκτακτου πρόσθετου ποσού επί της προσαυξήσεως της τιμής της θερμικής ενέργειας») [8], η οποία αρχικά είχε επιβληθεί προσωρινά στις 27 Ιανουαρίου 1988 ως συμπλήρωμα στην «προσαύξηση της τιμής της θερμικής ενέργειας» [9].

6. Ο νόμος υπ' αριθ. 9, της 9ης Ιανουαρίου 1991 (στο εξής: νόμος 9/91) [10], με τον οποίο εφαρμόστηκε ένα νέο εθνικό ενεργειακό πρόγραμμα, προέβλεπε ότι το ανωτέρω πρόσθετο ποσό επρόκειτο πλέον να επιβάλλεται παγίως και ότι τα έσοδα από την επιβολή του θα χρησιμοποιούνταν για την κάλυψη ενός μέρους των εξόδων της ENEL και των οικείων κατασκευαστικών εταιριών μετά την απόφαση για το κλείσιμο των πυρηνικών σταθμών παραγωγής ενέργειας («sovrapprezzo per onere nucleare» ή «προσαύξηση για τα τέλη πυρηνικών σταθμών») και για την αντιστάθμιση της μειώσεως των εσόδων του Δημοσίου λόγω της εφαρμογής του νόμου 9/91. Το άρθρο 22 του νόμου 9/91 προέβλεπε μέτρα για την ανάπτυξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η CIP θέσπισε στις 29 Απριλίου 1992 την «sovrapprezzo per nuovi impianti da fonti rinnovabili e assimilate» («προσαύξηση της τιμής για την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ή εξομοιούμενες προς αυτές πηγές ενέργειας», στο εξής: «προσαύξηση για νέες εγκαταστάσεις»), με την οποία επρόκειτο να χρηματοδοτηθεί η παροχή ενισχύσεων στις εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες ή παρόμοιες πηγές ενέργειας [11].

7. Αμφότερες οι προσαυξήσεις αυτές εισπράττονται από την ENEL, η οποία διανέμει ηλεκτρική ενέργεια, και καταβάλλονται στο Ταμείο αποζημιώσεων στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο στη συνέχεια αποδίδει τα οικεία ποσά στους δικαιούχους.

8. Στις 26 Ιουνίου 1997 η Autorità per l'energia elettrica ed il gas («Δημόσια αρχή

6 — GURI αριθ. 56, της 6ης Μαρτίου 1947.
7 — GURI αριθ. 181, της 11ης Ιουλίου 1974.
8 — GURI αριθ. 305, της 30ής Δεκεμβρίου 1988.
9 — GURI αριθ. 26, της 2ας Φεβρουαρίου 1988.
10 — GURI αριθ. 13, της 16ης Ιανουαρίου 1991, Supplemento ordinario.
11 — GURI αριθ. 109, της 12ης Μαΐου 1992.

ηλεκτρισμού και αεριόφωτος») αποφάσισε [12] ότι οι προσαυξήσεις για τα τέλη πυρηνικών σταθμών και για νέες εγκαταστάσεις θα ενσωματώνονταν στα τιμολόγια του ηλεκτρικού. Αντίθετα, δεν θα ενσωματωνόταν το μέρος του πρόσθετου ποσού στην προσαύξηση της τιμής της θερμικής ενέργειας το οποίο προοριζόταν για την αντιστάθμιση της μειώσεως των εσόδων του Ιταλικού Δημοσίου.

Η κοινοτική νομοθεσία

9. Τα άρθρα 81, παράγραφος 1, ΕΚ και 82 ΕΚ απαγορεύουν τόσο τις συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων όσο και την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης που οδηγούν σε νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Σε αμφότερες τις διατάξεις αυτές γίνεται λόγος, μεταξύ άλλων, για συμπεριφορά που συνίσταται στην εξάρτηση της συνάψεως συμβάσεων από την αποδοχή, εκ μέρους των αντισυμβαλλομένων, προσθέτων παροχών που εκ φύσεως ή σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών [13].

10. Η οδηγία 92/12 [14] αφορά το γενικό καθεστώς, την κατοχή, την κυκλοφορία και τους ελέγχους των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης. Ειδικότερα, η τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας έχει ως εξής: «πρέπει να προσδιορισθεί η έννοια των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικό φόρο κατανάλωσης· [...] μόνο τα εμπορεύματα τα οποία αντιμετωπίζονται σαν τέτοια σε όλα τα κράτη μέλη μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο κοινοτικών διατάξεων· [...] η διατήρηση ή η καθιέρωση άλλων μορφών έμμεσης φορολογίας δεν πρέπει να οδηγεί σε διατυπώσεις που συνδέονται με τη διέλευση μιας μεθορίου».

11. Το άρθρο 3 της οδηγίας 92/12 ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται, σε κοινοτικό επίπεδο, στα ακόλουθα προϊόντα όπως ορίζονται στις σχετικές οδηγίες:

— τα ορυκτέλαια,

— το οινόπνευμα και τα αλκοολούχα ποτά,

— τα βιομηχανοποιημένα καπνά.

2. Τα προϊόντα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 μπορούν να υπόκεινται σε άλλους έμμεσους φόρους που εξυπηρετούν ειδικούς σκοπούς, υπό τον όρο ότι αυτές οι φορολογικές επιβαρύνσεις τηρούν τους

12 — GURI αριθ. 150, της 30ής Ιουνίου 1997.

13 — Άρθρο 81, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΕΚ και άρθρο 82, στοιχείο δ', ΕΚ.

14 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2.

κανόνες φορολόγησης που ισχύουν για τις ανάγκες των ειδικών φόρων κατανάλωσης και του ΦΠΑ, για τον καθορισμό της φορολογικής βάσης, τον υπολογισμό, το απαιτητό και τον έλεγχο του φόρου.

3. Τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν φορολογικές επιβαρύνσεις σε προϊόντα άλλα από εκείνα που περιλαμβάνονται στην παράγραφο 1, υπό τον όρο όμως ότι αυτές οι επιβαρύνσεις δεν συνεπάγονται, κατά τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών, διατυπώσεις που σχετίζονται με τη διάβαση συνόρου [...].»

12. Στην οδηγία 92/81 [15] απαντά ορισμός των πετρελαιοειδών που υπόκεινται στον εναρμονισμένο φόρο καταναλώσεως. Ειδικότερα, το άρθρο 2, παράγραφος 1, περιέχει κατάλογο εμπορευμάτων της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνεται η ηλεκτρική ενέργεια.

13. Το άρθρο 2 προβλέπει στη συνέχεια τα εξής:

«2. Τα πετρελαιοειδή, εκτός από εκείνα για τα οποία ορίζεται ένα συγκεκριμένο επίπεδο φόρου στην οδηγία 92/82/ΕΟΚ, υπόκεινται σε ειδικό φόρο κατανάλωσης εάν προορίζονται να χρησιμοποιηθούν, προσφέρονται προς πώληση ή χρησιμοποιούνται ως καύσιμα θέρμανσης ή ως καύσιμα κινητήρων. [...]

3. Εκτός από τα φορολογητέα προϊόντα τα οποία [απαριθμούνται] στην παράγραφο 1, κάθε προϊόν το οποίο προορίζεται να χρησιμοποιηθεί, προσφέρεται προς πώληση ή χρησιμοποιείται ως καύσιμο κινητήρων ή ως πρόσθετο ή προκειμένου να αυξήσει τον τελικό όγκο του καυσίμου κινητήρων, φορολογείται ως καύσιμο κινητήρων. Κάθε άλλος υδρογονάνθρακας, εκτός από τον άνθρακα, τον λιγνίτη, την τύρφη ή άλλους παρόμοιους στερεούς υδρογονάνθρακες ή το φυσικό αέριο, που προορίζεται να χρησιμοποιηθεί, προσφέρεται προς πώληση ή χρησιμοποιείται για θέρμανση, φορολογείται με βάση τον συντελεστή για το αντίστοιχο πετρελαιοειδές.»

14. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/81 προβλέπει τα εξής:

«Η κατανάλωση πετρελαιοειδών μέσα σε μια εγκατάσταση παραγωγής τους δεν θεωρείται ως γενεσιουργός αιτία ειδικού φόρου κατανάλωσης, εφόσον η κατανάλωση γίνεται για τους σκοπούς της παραγωγής αυτής [...].»

15. Στη συνέχεια το άρθρο 8 προβλέπει ορισμένες υποχρεωτικές και προαιρετικές απαλλαγές από τον εναρμονισμένο ειδικό φόρο καταναλώσεως ή μειώσεις του φορολογικού συντελεστή. Ειδικότερα, το άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο δ', προβλέπει υποχρεωτική απαλλαγή για «τα πετρελαιοειδή

15 — Οδηγία 92/81/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, για την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των ειδικών φόρων κατανάλωσης που επιβάλλονται στα πετρελαιοειδή (ΕΕ L 316, σ. 12), όπως τροποποιήθηκε για τελευταία φορά με την οδηγία 94/74/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994 (ΕΕ L 365, σ. 46).

που εγχέονται στις υψικαμίνους με σκοπό να διευκολυνθεί η χημική διεργασία αναγωγής, σε συνδυασμό με το κωκ που χρησιμοποιείται ως κύριο καύσιμο».

16. Το άρθρο 2 της οδηγίας 92/82 [16], η οποία προβλέπει την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή, απαριθμεί τα πετρελαιοειδή που καλύπτει. Πρόκειται για τη βενζίνη με μόλυβδο, την αμόλυβδη βενζίνη, το πετρέλαιο ντίζελ, το βαρύ πετρέλαιο, το υγραέριο, το μεθάνιο και την κηροζίνη.

17. Το άρθρο 1 της συστάσεως 81/924 [17], η οποία αφορά την τιμολογική διάρθρωση στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι «η διατίμηση του ηλεκτρικού ρεύματος θα πρέπει να είναι έτσι διαρθρωμένη και ρυθμισμένη, ώστε να επιτρέπει μια ορθολογική πολιτική τιμών και να αναπαράγει το καταβληθέν κόστος, για τις διάφορες κατηγορίες καταναλωτών».

Η υπόθεση της κύριας δίκης και η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

18. Η Altair Chimica παράγει καυστική σόδα και καυστική ποτάσσα χρησιμοποιώντας ηλεκτροχημική μέθοδο παραγωγής. Κατά το Corte d'appello di Firenze, «πρόκειται [...] για βιομηχανία που καταναλώνει πολύ μεγάλες ποσότητες ενέργειας και χρησιμοποιεί την ηλεκτρική ενέργεια ως "ενέργεια της παραγωγικής διαδικασίας", δηλαδή ως γνήσια πρώτη ύλη για τη διαδικασία παραγωγής, αφού η ηλεκτρική ενέργεια ενσωματώνεται στο τελικό προϊόν, εντός του οποίου διοχετεύεται, χωρίς να μπορεί να διαχωριστεί από το προϊόν αυτό· πρόκειται επομένως για αναγκαίο και αναντικατάστατο παράγοντα της διεξαγωγής της παραγωγικής διαδικασίας, αφού καμία ηλεκτροχημική διαδικασία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς ηλεκτρική ενέργεια.»

19. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο Δικαστήριο κατά την εκδίκαση της ανακοπής που άσκησε η Altair Chimica κατά της διαταγής πληρωμής που είχε εκδώσει κατ' αυτής το Tribunale di Firenze, το οποίο: α) απέρριψε τον ισχυρισμό της Altair Chimica ότι οι προσαυξήσεις για τα τέλη πυρηνικών σταθμών και για νέες εγκαταστάσεις αντιβαίνουν στο κοινοτικό δίκαιο και ότι τα σχετικά ποσά έπρεπε να επιστραφούν και β) διέταξε την Altair Chimica να καταβάλει τους τόκους που οφείλονταν επί των ποσών αυτών, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τη σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που είχε συνάψει με την ENEL.

20. Ενώπιον του Corte d'appello, η Altair Chimica ισχυρίστηκε ότι οι νομοθετικές διατάξεις με τις οποίες επιβλήθηκαν οι προσαυξήσεις για τα τέλη πυρηνικών σταθμών και για νέες εγκαταστάσεις είναι ασυμβίβα-

16 — Οδηγία 92/82/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, για την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή (ΕΕ L 316, σ. 19).

17 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3.

στες με το κοινοτικό δίκαιο, και συγκεκριμένα με τα άρθρα 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 85 ΕΚ, την οδηγία 92/12 και τη σύσταση 81/924.

21. Το Corte d'appello φαίνεται να συμφωνεί ότι οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας ειναι ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο. Ειδικότερα, διατυπώνει την παρατήρηση ότι δεν υπάρχει καμία προφανής σχέση μεταξύ των προσαυξήσεων και του αντικειμένου της συμβάσεως παραδόσεως ηλεκτρικής ενέργειας και ότι η χρησιμοποίηση της ηλεκτρικής ενέργειας ως πρώτης ύλης θα έπρεπε κανονικά να απαλλάσσεται από τον φόρο. Εν πάση περιπτώσει, το Corte d'appello θεωρεί αναγκαία την έκδοση από το Δικαστήριο αποφάσεως επί του ακριβούς περιεχομένου και της ερμηνείας της επίμαχης κοινοτικής νομοθεσίας.

22. Κατόπιν αυτών το Corte d'appello υπέβαλε στο Δικαστήριο, με διάταξη της 23ης Ιανουαρίου 2001, αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 85 ΕΚ, της οδηγίας 92/12 και της συστάσεως 81/924, προκειμένου να εξακριβωθεί κατά πόσον οι διατάξεις του εθνικού δικαίου που περιέχονται στα νομοθετικά διατάγματα 347/1944 και 896/1947, στο προεδρικό διάταγμα 373/1994, στο νομοθετικό διάταγμα 98/1948 και στον νόμο 9/91 συμβιβάζονται με τις εν λόγω διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.

23. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Altair Chimica, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες εκπροσωπήθηκαν επίσης, όπως και η ENEL, κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο.

Επιχειρήματα των διαδίκων

24. Η Altair Chimica ισχυρίζεται ότι η μέθοδος παραγωγής που εφαρμόζει απαιτεί τη συνεχή χρήση σημαντικών ποσοτήτων ηλεκτρικής ενέργειας, πράγμα που σημαίνει ότι οι δαπάνες της για ηλεκτρική ενέργεια είναι πολύ υψηλές. Συγχρόνως όμως, το πραγματικό κόστος της ENEL για τις παραδόσεις ηλεκτρικής ενέργειας στην Altair Chimica πρέπει να είναι χαμηλότερο από ό,τι το κόστος της για παραδόσεις σε άλλους πελάτες. Η Altair Chimica παρατηρεί ότι οι δαπάνες της για την ηλεκτρική ενέργεια ισούνται με το ήμισυ του συνολικού κόστους παραγωγής της και ότι πληρώνει το διπλάσιο αυτού που θα κατέβαλλε στα άλλα κράτη μέλη. Με βάση τα δεδομένα αυτά, η Altair Chimica ισχυρίζεται ότι η επιβολή των επίμαχων προσαυξήσεων είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, διότι περιάγει τις ιταλικές επιχειρήσεις σε σημαντικά δυσμενέστερη θέση, από άποψη ανταγωνισμού, έναντι των επιχειρήσεων άλλων κρατών μελών, όπου δεν προβλέπεται η επιβολή παρόμοιων τελών. Οι προσαυξήσεις συνιστούν «πρόσθετες παροχές», υπό την έννοια των άρθρων 81, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΕΚ και 82, στοιχείο δ', ΕΚ, διότι δεν έχουν καμία σχέση με την παράδοση ηλεκτρικής ενέργειας. Συναφώς η Altair Chimica παρατηρεί ότι η ENEL κατείχε κατά τον κρίσιμο χρόνο δεσπόζουσα, αν όχι μονοπωλιακή, θέση στην αγορά διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Το γεγονός ότι οι

προσαυξήσεις δεν είναι ανάλογες προς το πραγματικό κόστος της ENEL κατά την παράδοση ηλεκτρικής ενέργειας στην Altair Chimica αντιβαίνει τόσο στους κανόνες του ανταγωνισμού όσο και στη σύσταση 81/924.

25. Η Altair Chimica υποστηρίζει επίσης ότι η οδηγία 92/12 πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, ώστε να περιλαμβάνει και την ηλεκτρική ενέργεια. Οι προσαυξήσεις, οι οποίες αποτελούν φόρους, δεν ανταποκρίνονται στην αρχή που θεσπίζει, κατά την Altair Chimica, η οδηγία 92/12 και κατά την οποία η χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας ως πρώτης ύλης σε μια παραγωγική διαδικασία, εφόσον είναι δυνατές διάφορες χρήσεις, δεν πρέπει να φορολογείται.

26. Η ENEL ισχυρίζεται κατ' αρχάς ότι η διάταξη περί παραπομπής δεν περιέχει επαρκή στοιχεία για να αποδειχθεί η παράβαση των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ. Οι προσαυξήσεις αποτελούν κρατικά μέτρα και επομένως δεν εμπίπτουν στις εν λόγω διατάξεις. Εν πάση περιπτώσει, η επιβολή μιας υποχρεωτικής προσαυξήσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί μορφή «πρόσθετης παροχής» υπό την έννοια των άρθρων 81, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΕΚ και 82, στοιχείο δ', ΕΚ. Κατά την ENEL, το αίτημα της Altair Chimica αφορά ουσιαστικά τις διαφορές μεταξύ του ιταλικού φορολογικού καθεστώτος για την ηλεκτρική ενέργεια και των αντίστοιχων φορολογικών καθεστώτων των άλλων κρατών μελών, οι οποίες περιάγουν, κατά την Altair Chimica, τις ιταλικές επιχειρήσεις σε δυσμενή θέση. Με άλλα λόγια η αιτίασή της είναι ότι δεν υπάρχει εναρμόνιση στον οικείο τομέα. Η ηλεκτρική ενέργεια δεν εμπίπτει στις οδηγίες 92/12, 92/81 και 92/82. Τούτο αποδεικνύεται από την πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων[18], η οποία ρυθμίζει ρητά την ηλεκτρική ενέργεια και προβλέπει φορολογική απαλλαγή για την ηλεκτρική ενέργεια που χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη σε ηλεκτροχημικές διαδικασίες παραγωγής. Εν πάση περιπτώσει, στις οδηγίες 92/12, 92/81 και 92/82 δεν απαντά καμία γενική αρχή για το ότι οι πρώτες ύλες δεν πρέπει να φορολογούνται.

27. Η Ιταλική Κυβέρνηση διατυπώνει εκ προοιμίου την παρατήρηση ότι η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του Corte d'appello είναι απαράδεκτη, διότι δεν παρέχει επαρκή στοιχεία ως προς την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία και τα πραγματικά περιστατικά. Επικουρικά η κυβέρνηση αυτή υποστηρίζει ότι ούτε το άρθρο 81 ΕΚ ούτε το άρθρο 82 ΕΚ έχουν εφαρμογή, αφού οι προσαυξήσεις επιβάλλονται από το Δημόσιο. Εν πάση περιπτώσει, οι προσαυξήσεις αυτές δεν μπορούν να θεωρηθούν ως πρόσθετες παροχές που δεν έχουν καμία σχέση με το αντικείμενο της οικείας συμβάσεως, αφού αφορούν την παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, εφαρμογή δεν έχουν ούτε η οδηγία 92/12 ούτε η οδηγία 92/81, αφού οι οδηγίες αυτές δεν αφορούν την ηλεκτρική ενέργεια. Εν πάση όμως περιπτώσει, οι προσαυξήσεις αυτές θα καλύπτονταν από την εξαίρεση που προβλέπει το

18 — COM(97) 30 τελικό (ΕΕ 1997, C 139, σ. 14).

άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/12. Η ενδεχομένως μειονεκτική θέση στην οποία περιέρχεται η Altair Chimica αποτελεί συνέπεια της ελλείψεως εναρμονίσεως. Εξάλλου, η σύσταση 81/924 δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα.

28. Η Επιτροπή συμφωνεί με την άποψη του Corte d'appello ως προς τον φορολογικό χαρακτήρα των προσαυξήσεων. Υπέρ της ορθότητας του συμπεράσματος αυτού συνηγορούν οι αποφάσεις με τις οποίες έγινε δεκτό ότι ορισμένες παρόμοιες προσαυξήσεις είχαν φορολογικό χαρακτήρα [19]. Τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ, τα οποία αφορούν μορφές συμπεριφοράς που μπορούν να καταλογιστούν σε επιχειρήσεις δεν έχουν εφαρμογή επί των φορολογικών επιβαρύνσεων που επιβάλλει το Δημόσιο. Η Επιτροπή προτείνει επομένως την αναδιατύπωση του ερωτήματος, ώστε να απαλειφθεί η μνεία των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ και να προστεθεί μνεία της οδηγίας 92/81. Δεδομένου ότι οι προσαυξήσεις έχουν φορολογικό χαρακτήρα, δεν έχει εφαρμογή ούτε η σύσταση 81/924, η οποία αφορά κυρίως τη διαφάνεια των συστημάτων τιμολογήσεως στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Όσον αφορά τις οδηγίες 92/12 και 92/81, η Επιτροπή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν έχουν εφαρμογή στην ηλεκτρική ενέργεια και ότι δεν είναι δυνατή η κατ' αναλογία διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής τους. Η Επιτροπή τονίζει επίσης ότι η εναρμόνιση της φορολογίας της ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί το αντικείμενο προτάσεως οδηγίας, η οποία όμως δεν έχει εκδοθεί ακόμη [20]. Τέλος, η Επιτροπή, μολονότι με τις γραπτές παρατηρήσεις της είχε υποστηρίξει ότι δεν υπήρχε λόγος να εφαρμοστεί η κατά το άρθρο 90 ΕΚ απαγόρευση των εσωτερικών φόρων που δημιουργούν διακρίσεις μεταξύ εγχώριων και εισαγόμενων προϊόντων, κάλεσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση το Δικαστήριο να εξετάσει κατά πόσον οι προσαυξήσεις εμπίπτουν στις φορολογικές διατάξεις της Συνθήκης.

Η άποψή μου επί της υποθέσεως

Επί του παραδεκτού

29. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη, διότι δεν παρέχει επαρκή στοιχεία ως προς το νομικό πλαίσιο ή τους λόγους για τους οποίους το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι το ζήτημα αν οι επίμαχες εν προκειμένω εθνικές διατάξεις συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο είναι κρίσιμο για την έκβαση της κύριας δίκης. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η ENEL διατύπωσε προφανώς ένα παρόμοιο επιχείρημα, τουλάχιστον όσον αφορά τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ.

30. Δεν συμφωνώ με την άποψη αυτή. Φρονώ ότι τα στοιχεία που παρέσχε το Corte d'appello, όπως έχουν συμπληρωθεί από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στις γραπτές

19 — Αποφάσεις της 25ης Μαΐου 1977, 77/76, Cucchi (Συλλογή τόμος 1977, σ. 297), και 105/76, Interzuccheri (Συλλογή τόμος 1977, σ. 325), και της 24ης Φεβρουαρίου 1994, C-99/92, Terni και Italsider (Συλλογή 1994, σ. I-541), και C-100/92, Fonderia (Συλλογή 1994, σ. I-561).

20 — Βλ. ανωτέρω την υποσημείωση 18.

παρατηρήσεις, δίδουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να επιτελέσει το έργο του και να ερμηνεύσει το κοινοτικό δίκαιο.

31. Επιπλέον, μολονότι κατά πάγια νομολογία εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η διαφορά, να εκτιμά τόσο την αναγκαιότητα της υποβολής αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο, τίποτε δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να αναδιατυπώνει τα ερωτήματα αυτά, οσάκις το κρίνει αναγκαίο για να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο. Η δυνατότητα αυτή όμως του Δικαστηρίου δεν σημαίνει ότι το Δικαστήριο μπορεί να εξετάσει επίσης νομικά ζητήματα που δεν έχουν καν τεθεί με τη διάταξη περί παραπομπής και τα οποία, όπως συνάγεται από τη δικογραφία που έχει διαβιβαστεί στο Δικαστήριο, δεν έχουν εξεταστεί στην κύρια δίκη· ειδάλλως, το Δικαστήριο θα οδηγούνταν σαφώς να ερμηνεύσει ζητήματα που δεν θα είχαν καμία σχέση με το περιεχόμενο της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

32. Τούτο ακριβώς θα συμβεί, κατά τη γνώμη μου, αν το Δικαστήριο δεχτεί την πρόταση της Επιτροπής να αποφανθεί επί του συμβατού των προσαυξήσεων με τις φορολογικές διατάξεις της Συνθήκης. Η ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων δεν θα είχε προφανώς καμία σχέση με το περιεχόμενο της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως την οποία υπέβαλε το Corte d'appello.

Επί της ουσίας

33. Πρώτον, δεν νομίζω ότι υπάρχει κανείς λόγος να μη θεωρηθούν φορολογικά μέτρα, κατά το κοινοτικό δίκαιο, οι προσαυξήσεις που είναι συγκρίσιμες με τις επίμαχες στην κύρια δίκη. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι άλλωστε φαίνεται να συμφωνούν ουσιαστικά επ' αυτού.

34. Οι προσαυξήσεις επιβάλλονται από το Δημόσιο για την εξυπηρέτηση δημόσιου σκοπού και καταβάλλονται σε ένα δημόσιο ταμείο. Σε περίπτωση μη καταβολής επιβάλλεται, όπως συμβαίνει συνήθως με τις δημοσίου δικαίου κυρώσεις, πρόστιμο ίσο με το τριπλάσιο της οφειλόμενης προσαυξήσεως. Επιπλέον, οι προσαυξήσεις και τα πρόστιμα εισπράττονται από τις φορολογικές αρχές, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται για την αναγκαστική εκτέλεση στην περίπτωση των απαιτήσεων του Δημοσίου από φόρους.

35. Υπέρ του χαρακτηρισμού αυτού συνηγορούν δύο αποφάσεις που επικαλέστηκε η Επιτροπή, η Cucchi και η Interzuccheri [21], με τις οποίες ορισμένες προσαυξήσεις — που είχαν επιβληθεί από την CIP και καταβάλλονταν σε ένα ταμείο αποζημιώσεων που επιδοτούσε τη βιομηχανία ζάχαρης — οι οποίες ήσαν παρόμοιες με τις επίμαχες εν προκειμένω χαρακτηρίστηκαν σαφώς ως φορολογικά μέτρα.

21 — Προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 19.

36. Η ορθότητα του συμπεράσματος ότι οι προσαυξήσεις για τα τέλη πυρηνικών σταθμών και για νέες εγκαταστάσεις έχουν φορολογικό χαρακτήρα δεν αναιρείται από το γεγονός ότι η ιταλική δημόσια αρχή ηλεκτρισμού και αεριόφωτος ενσωμάτωσε τις προσαυξήσεις αυτές στα τιμολόγια του ηλεκτρικού, χωρίς όμως να ενσωματώσει στα τιμολόγια αυτά το μέρος του πρόσθετου ποσού επί της προσαυξήσεως της τιμής της θερμικής ενέργειας (το οποίο προορίζεται για την αντιστάθμιση της μειώσεως των εσόδων του Ιταλικού Δημοσίου). Θα μπορούσε δηλαδή να υποστηριχθεί ότι η ενσωμάτωση αυτή καθιστά σαφές ότι ως φόρος μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο το στοιχείο με το οποίο αντισταθμίζεται η μείωση των φορολογικών εσόδων.

37. Το ανωτέρω επιχείρημα δεν με πείθει. Το συμπέρασμα ότι οι προσαυξήσεις έχουν όντως φορολογικό χαρακτήρα από άποψη κοινοτικού δικαίου, ανεξάρτητα από τον ορισμό και τον χαρακτηρισμό τους κατά το εθνικό δίκαιο, συνάγεται από μια σειρά σημαντικών χαρακτηριστικών τους, όπως είναι η πηγή τους, ο σκοπός τους και οι εφαρμοζόμενες σε περίπτωση μη καταβολής τους διαδικασίες επιβολής κυρώσεων και αναγκαστικής εκτελέσεως. Η ενσωμάτωση των προσαυξήσεων στα τιμολόγια ηλεκτρικού δεν ασκεί καμία επιρροή επί του χαρακτηρισμού τους ως φόρων κατά το κοινοτικό δίκαιο.

Τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ και τα φορολογικά μέτρα

38. Το άρθρο 81 ΕΚ απαγορεύει τις συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων που νοθεύουν ή περιορίζουν τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς. Το άρθρο 82 ΕΚ απαγορεύει την εκ μέρους των επιχειρήσεων καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης τους. Είναι επομένως σαφές ότι οι διατάξεις αυτές έχουν εφαρμογή επί της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων και δεν καλύπτουν τα νομοθετικά ή κανονιστικά μέτρα των κρατών μελών. Μόνο κατ' εξαίρεση μπορούν να εφαρμοστούν οι διατάξεις αυτές, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', ΕΚ, 10, παράγραφος 2, ΕΚ ή 86, παράγραφος 1, ΕΚ, προκειμένου να απαγορευθεί στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν σε ισχύ μέτρα, ακόμη και νομοθετικής ή κανονιστικής φύσεως, που θα καθιστούσαν αναποτελεσματική την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού [22]. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, αυτό συμβαίνει όταν ένα κράτος μέλος είτε επιβάλλει ή ευνοεί τη σύναψη συμπράξεων αντίθετων προς το άρθρο 81 ή ενισχύει τα αποτελέσματα τέτοιων συμπράξεων είτε αφαιρεί από τη δική του νομοθεσία τον κρατικό της χαρακτήρα, μεταθέτοντας σε ιδιώτες επιχειρηματίες την ευθύνη λήψεως αποφάσεων περί παρεμβάσεως σε οικονομικά θέματα [23].

39. Τα άρθρα 3, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', ΕΚ, 10, παράγραφος 2, ΕΚ και 81 ΕΚ δεν έχουν πάντως εφαρμογή, αν δεν υπάρχει καμία σχέση με κάποια από τις μορφές συμπεριφοράς επιχειρήσεων που απαριθμούνται στο άρθρο 81 ΕΚ [24]. Εν πάση περιπτώσει, «τα άρθρα [81 ΕΚ και 82 ΕΚ] αφορούν μόνον ενέργειες θίγουσες τον ανταγω-

22 — Αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 1977, 13/77, Inno (Συλλογή τόμος 1977, σ. 653, σκέψη 31), και της 17ης Νοεμβρίου 1993, 2/91, Meng (Συλλογή 1993, σ. I-5751, σκέψη 14).

23 — Βλ. π.χ. απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1988, 267/86, Van Eycke (Συλλογή 1988, σ. 4769, σκέψη 16).

24 — Προπαρατεθείσα απόφαση Meng, σκέψη 22.

νισμό στις οποίες προβαίνουν οι επιχειρήσεις εξ ιδίας πρωτοβουλίας [...]. Αν η θίγουσα τον ανταγωνισμό συμπεριφορά επιβάλλεται στις επιχειρήσεις από την εθνική νομοθεσία ή αν η τελευταία διαμορφώνει ένα νομικό πλαίσιο το οποίο, από μόνο του, αποκλείει κάθε δυνατότητα ανταγωνιστικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, τα άρθρα [81 και 82] δεν έχουν εφαρμογή. Στην περίπτωση αυτή, ο περιορισμός του ανταγωνισμού δεν οφείλεται, όπως ορίζουν οι διατάξεις αυτές, σε αυτόβουλη συμπεριφορά των επιχειρήσεων» [25].

40. Τα φορολογικά μέτρα αποτελούν κλασική μορφή παρεβάσεως του Δημοσίου στην οικονομία, αφού επιβάλλονται μόνο από την κυβέρνηση. Τα μέτρα αυτά επομένως μπορούν να καταλογιστούν αποκλειστικά και μόνο στο κράτος και δεν μπορούν από καμία άποψη να θεωρηθούν ως εκδήλωση συμπεριφοράς ιδιωτικής επιχειρήσεως. Κατά συνέπεια, οι φόροι δεν αποτελούν «πρόσθετες παροχές» υπό την έννοια των άρθρων 81, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ΕΚ και 82, στοιχείο δ', ΕΚ.

41. Ο δημόσιος χαρακτήρας των επίμαχων εν προκειμένω προσαυξήσεων δεν αναιρείται από το γεγονός ότι ενδέχεται στην πράξη να εισπράττονται από ιδιωτικούς φορείς, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των καταβαλλόμενων υπέρ τρίτων τελών, και μάλιστα όταν, όπως φαίνεται να συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση, οι φορολογικές αρχές μπορούν να προβούν στην είσπραξη των προσαυξήσεων εφαρμόζοντας τις δημόσιες διαδικασίες που προβλέπονται για τους φόρους.

42. Η Altair Chimica υποστήριξε επίσης ότι εν προκειμένω συντρέχει παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού, διότι η καταβολή των προσαυξήσεων την περιάγει σε δυσμενέστερη θέση, από άποψη ανταγωνισμού, έναντι των ανταγωνιστών της στα άλλα κράτη μέλη, όπου δεν επιβάλλονται, κατ' αυτή, παρόμοια τέλη. Δεν υπάρχει όμως καμία αμφιβολία ότι τα μειονεκτήματα (και τα πλεονεκτήματα) στον ανταγωνισμό που οφείλονται στις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των κρατών μελών ως προς την έμμεση φορολογία δεν διέπονται από τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ, αλλά, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, από τα κατάλληλα μέτρα εναρμονίσεως που θεσπίζονται σε κοινοτικό επίπεδο, όπως είναι η οδηγία για τους έμμεσους φόρους καταναλώσεως.

43. Οι επίμαχες προσαυξήσεις δεν εμπίπτουν επομένως στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων.

Οι οδηγίες 92/12 και 92/81

44. Όσον αφορά τις οδηγίες 92/12 και 92/81, συμφωνώ με την ENEL, την Ιταλική Κυβέρ-

25 — Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-359/95 P και C-379/95 P, Επιτροπή και Γαλλία κατά Ladbroke Racing (Συλλογή 1997, σ. I-6265, σκέψη 33).

νηση και την Επιτροπή. Οι οδηγίες αυτές, καθώς επίσης και η οδηγία 92/82, δεν είναι κρίσιμες εν προκειμένω, διότι η ηλεκτρική ενέργεια δεν εμπίπτει στο καθ' ύλη πεδίο εφαρμογής τους.

45. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 92/12 ορίζει ότι η οδηγία «εφαρμόζεται» στα ορυκτέλαια, στο οινόπνευμα και στα καπνά, «όπως ορίζονται στις σχετικές οδηγίες». Εν προκειμένω «σχετικές οδηγίες» είναι η οδηγία 92/81 και η οδηγία 92/82, οι οποίες δεν αναφέρουν την ηλεκτρική ενέργεια, όταν ορίζουν τα πετρελαιοειδή σε συνάρτηση με τη Συνδυασμένη Ονοματολογία.

46. Η ορθότητα του συμπεράσματος αυτού δεν αναιρείται από το άρθρο 2, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 92/81. Σε καμία περίπτωση η ηλεκτρική ενέργεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «ορυκτέλαιο», «υδρογονάνθρακας» ή «*κάθε προϊόν* το οποίο προορίζεται να χρησιμοποιηθεί, προσφέρεται προς πώληση ή χρησιμοποιείται ως *καύσιμο κινητήρων* ή ως πρόσθετο ή προκειμένου να αυξήσει τον τελικό όγκο του καυσίμου κινητήρων» [26].

47. Η Altair Chimica ισχυρίζεται επίσης ότι οι οδηγίες 92/12 και 92/81 εμπεριέχουν τη γενική αρχή ότι δεν επιτρέπεται η φορολόγηση των πρώτων υλών. Η αρχή αυτή απαγορεύει επομένως την επιβολή των επίμαχων εν προκειμένω προσαυξήσεων, διότι η ηλεκτρική ενέργεια χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη σε μια ηλεκτροχημική διαδικασία παραγωγής καυστικής σόδας και καυστικής ποτάσσας.

48. Φρονώ όμως ότι το Δικαστήριο δεν χρειάζεται να εξετάσει το ζήτημα αυτό, διότι είναι προφανές ότι οι οδηγίες 92/12, 92/81 και 92/82 δεν έχουν εφαρμογή επί των προσαυξήσεων, αφού η ηλεκτρική ενέργεια δεν εμπίπτει στο καθ' ύλη πεδίο εφαρμογής τους. Επιπλέον, ακόμη και οι διατάξεις που, κατά την Altair Chimica, εμπεριέχουν την αρχή αυτή, συνηγορούν στην πραγματικότητα υπέρ της απόψεως ότι οι οδηγίες αυτές δεν έχουν εφαρμογή. Για παράδειγμα, το πρώτο μέρος του άρθρου 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 92/81 προβλέπει ότι «η κατανάλωση *πετρελαιοειδών* μέσα σε μια εγκατάσταση *παραγωγής τους* δεν θεωρείται ως γενεσιουργός αιτία ειδικού φόρου κατανάλωσης, εφόσον η κατανάλωση γίνεται για τους σκοπούς της παραγωγής αυτής» [27]. Το δε άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο δ', αναφέρει «τα *πετρελαιοειδή* που εγχέονται στις υψικαμίνους με σκοπό να διευκολυνθεί η χημική διεργασία αναγωγής, σε συνδυασμό με το κωκ που χρησιμοποιείται ως κύριο καύσιμο» [28].

26 — Η υπογράμμιση δική μου.

27 — Η υπογράμμιση δική μου.

28 — Η υπογράμμιση δική μου.

49. Είναι σαφέστατο ότι καμία από τις ανωτέρω δύο διατάξεις δεν εφαρμόζεται στην παρούσα υπόθεση, για τον λόγο απλώς και μόνο ότι αφορούν την κατανάλωση, την παραγωγή και τη χρησιμοποίηση πετρελαιοειδών και, όπως εξήγησα παραπάνω, ακόμη και αν το καθ' ύλη πεδίο εφαρμογής των επίμαχων οδηγιών ερμηνευθεί ευρέως, η ηλεκτρική ενέργεια δεν μπορεί να υπαχθεί στην κατηγορία των πετρελαιοειδών.

50. Θα ήθελα να επισημάνω ότι η Altair Chimica δέχεται έμμεσα ότι οι οδηγίες δεν έχουν εφαρμογή στην ηλεκτρική ενέργεια, αφού υποστηρίζει ότι η ηλεκτρική ενέργεια πρέπει να «εξομοιωθεί» με τα πετρελαιοειδή, πράγμα που δείχνει ότι προτείνει μια διασταλτική ή αναλογική ίσως ερμηνεία της έννοιας αυτής. Δεν νομίζω όμως ότι είναι δυνατόν να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής των οδηγιών αυτών μέσω μιας τέτοιας ερμηνείας. Οι οδηγίες απαριθμούν σαφώς τα προϊόντα στα οποία έχουν εφαρμογή: μεταξύ αυτών δεν περιλαμβάνεται η ηλεκτρική ενέργεια. Πράγματι, όπως συνάγεται από το προοίμιο της οδηγίας 92/12 [29], ένας από τους σκοπούς της οδηγίας αυτής είναι ακριβώς να προσδιορισθεί η έννοια των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικό φόρο κατανάλωσης, πράγμα που συνηγορεί υπέρ της στενής ερμηνείας των κατηγοριών προϊόντων που εμπίπτουν στην οδηγία [30].

51. Αφού η ηλεκτρική ενέργεια δεν περιλαμβάνεται στην κατηγορία των πετρελαιοειδών και δεν μπορεί να εξομοιωθεί με τα πετρελαιοειδή, το επιχείρημα που διατύπωσε η Ιταλική Κυβέρνηση σε σχέση με το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 92/12 δεν είναι λυσιτελές. Η διάταξη αυτή επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν άλλους έμμεσους φόρους που εξυπηρετούν ειδικούς σκοπούς στα «προϊόντα που αναφέρονται στην παράγραφο 1», στα οποία όμως, όπως καταδείχθηκε ανωτέρω, δεν περιλαμβάνεται η ηλεκτρική ενέργεια.

52. Όπως παρατήρησαν ορθά η Επιτροπή και η ENEL, η ορθότητα του συμπεράσματος αυτού επιβεβαιώνεται επίσης από ορισμένες διατάξεις της προτάσεως οδηγίας του Συμβουλίου για την αναδιάρθρωση του κοινοτικού πλαισίου φορολογίας των ενεργειακών προϊόντων [31], οι οποίες ρυθμίζουν, μεταξύ άλλων, τη φορολογία της ηλεκτρικής ενέργειας.

53. Στην πρώτη και στη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της προτάσεως οδηγίας αναφέρονται τα εξής: «το πεδίο εφαρμογής των οδηγιών 92/81/ΕΟΚ [...] και 92/82/ΕΟΚ [...] *περιορίζεται στα πετρελαιοειδή*» και «η εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και η υλοποίηση των στόχων των άλλων κοινοτικών πολιτικών απαιτεί τον καθορισμό

29 — Πρώτο μέρος της τρίτης αιτιολογικής σκέψης.

30 — Ανάλογες αιτιολογικές σκέψεις, με τις οποίες υπογραμμίζεται η σημασία ορισμού των πετρελαιοειδών, απαντούν επίσης στο προοίμιο της οδηγίας 92/81 και της οδηγίας 94/74.

31 — Βλ. ανωτέρω την υποσημείωση 18.

ελάχιστων επιπέδων φορολογίας σε κοινοτικό επίπεδο για όλα τα ενεργειακά προϊόντα, συμπεριλαμβανομένης της *ηλεκτρικής ενέργειας*» [32].

54. Οι πιο ενδιαφέρουσες διατάξεις είναι πάντως το άρθρο 2 και το άρθρο 13, παράγραφος 1, στοιχείο α'. Με το άρθρο 2 δίδεται ο ορισμός των «ενεργειακών προϊόντων» για τους σκοπούς της προτεινόμενης οδηγίας και με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού η ηλεκτρική ενέργεια υπάγεται ρητά στην εν λόγω κατηγορία. Το δεύτερο από τα ανωτέρω αναφερθέντα άρθρα προβλέπει ότι «τα κράτη μέλη απαλλάσσουν επίσης την ηλεκτρική ενέργεια που χρησιμοποιείται κυρίως στο πλαίσιο χημικής αναγωγής, καθώς και στο πλαίσιο μεταλλουργικής και ηλεκτρολυτικής κατεργασίας». Κατά την ENEL και την Επιτροπή, η διάταξη αυτή εισάγει ρητά τη φορολογική απαλλαγή της ηλεκτρικής ενέργειας που χρησιμοποιείται σε διαδικασίες παραγωγής όπως είναι οι διαδικασίες τις οποίες αφορά η παρούσα υπόθεση.

Η σύσταση 81/924

55. Κατά τη νομολογία [33], τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να υποβάλλουν αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία συστάσεως, μολονότι, όπως προβλέπεται ρητά στο πέμπτο εδάφιο του άρθρου 249 ΕΚ, «οι συστάσεις [...] δεν δεσμεύουν». Οι συστάσεις δεν μπορούν να δημιουργούν δικαιώματα των οποίων να είναι δυνατή η επίκληση από ιδιώτες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων [34].

56. Κανείς από τους ενδιαφερόμενους δεν διατύπωσε το επιχείρημα ότι η σύσταση 81/924, παρά τη μορφή της, αποσκοπεί, αν ληφθεί υπόψη το περιεχόμενό της, στην παραγωγή δεσμευτικών νομικών αποτελεσμάτων και επομένως δεν πρέπει να θεωρηθεί σύσταση. Αντίθετα, ακόμη και η Altair Chimica φαίνεται να συμφωνεί ότι η εν λόγω πράξη δεν είναι δεσμευτική.

57. Το Δικαστήριο βέβαια έχει επίσης τονίσει ότι το γεγονός ότι οι συστάσεις δεν είναι δεσμευτικές δεν σημαίνει ότι πρέπει να θεωρηθεί ότι στερούνται οποιουδήποτε έννομου αποτελέσματος. Πράγματι, «τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, κατά την επίλυση των διαφορών, να λαμβάνουν υπόψη τους τις συστάσεις, ιδίως όταν αυτές φωτίζουν την ερμηνεία εθνικών διατάξεων που έχουν θεσπιστεί με σκοπό την εφαρμογή των εν λόγω συστάσεων ή ακόμα όταν οι συστάσεις

32 — Η υπογράμμιση δική μου.

33 — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 1989, C-322/88, Grimaldi (Συλλογή σ. 4407, σκέψεις 8 και 9).

34 — Προπαρατεθείσα απόφαση Grimaldi, σκέψη 16.

έχουν ως αντικείμενο τη συμπλήρωση κοινοτικών διατάξεων δεσμευτικού χαρακτήρα»[35]. Οι συστάσεις δηλαδή πρέπει το πολύ «να λαμβάνονται υπόψη» και μπορούν «να φωτίζουν» την ερμηνεία ορισμένων εθνικών ή κοινοτικών διατάξεων. Νομίζω επομένως ότι τα αποτελέσματά τους είναι οπωσδήποτε κάπως περιορισμένα.

58. Φρονώ επίσης ότι είναι βάσιμη η άποψη της Επιτροπής ότι, αφού οι επίμαχες εν προκειμένω προσαυξήσεις έχουν αναμφίβολα φορολογικό χαρακτήρα, η σύσταση 81/924, το βασικό αντικείμενο της οποίας είναι η διαφάνεια των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας, δεν ασκεί καμία επιρροή εν προκειμένω. Επιπλέον, κάτι ακόμη σπουδαιότερο, το γεγονός ότι η τιμή περιλαμβάνει ένα φορολογικό στοιχείο καθιστά τη διαφάνεια περισσότερο και όχι λιγότερο σημαντική.

59. Θα ήθελα πάντως να παρατηρήσω ότι η σύσταση 81/924, ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι έχει εφαρμογή, δεν θα μας βοηθούσε και πολύ επί της ουσίας. Η μόνη διάταξη που θα μπορούσε να εμφανίζει κάποιο ενδιαφέρον εν προκειμένω ορίζει απλώς ότι «η διατίμηση του ηλεκτρικού ρεύματος θα πρέπει να είναι έτσι διαρθρωμένη και ρυθμισμένη, ώστε να επιτρέπει μια ορθολογική πολιτική τιμών και να αναπαράγει το καταβληθέν κόστος, για τις διάφορες κατηγορίες καταναλωτών». Κατά την άποψή μου, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος που καταβάλλει ορισμένη κατηγορία καταναλωτών πρέπει να αναπαράγει *αποκλειστικά* το κόστος για την προμήθεια ρεύματος σε αυτή την κατηγορία και να αποκλείει κάθε δυνατότητα αποσβέσεως των δαπανών για τις μείζονος σημασίας αναδιοργανώσεις που αφορούν τη βιομηχανία παραγωγής και διανομής. Υπέρ του συμπεράσματος αυτού συνηγορεί το προοίμιο της συστάσεως 81/924, κατά το οποίο «οι επιχειρήσεις ηλεκτρισμού θα πρέπει, ακολουθώντας τις αρχές μιας ορθολογικής διαχειρίσεως, να καλύπτουν το κόστος τους έχοντας για βάση μια όσο *το δυνατό* αντικειμενική κατανομή αυτού του κόστους ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες καταναλωτών»[36].

60. Εν πάση περιπτώσει πάντως, όποια και αν είναι η ορθή ερμηνεία της συστάσεως 81/924, δεν βλέπω πώς μια σύσταση θα μπορούσε να απαγορεύσει την επιβολή προσαυξήσεων όπως οι επίμαχες εν προκειμένω, αφού οι συστάσεις παράγουν εξ ορισμού περιορισμένα έννομα αποτελέσματα.

35 — Προπαρατεθείσα απόφαση Grimaldi, σκέψη 18.

36 — Έκτη αιτιολογική σκέψη (η υπογράμμιση δική μου).

Πρόταση

61. Για τους ανωτέρω εκτεθέντες λόγους φρονώ συνεπώς ότι στο ερώτημα του Corte d'appello di Firenze πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

«Τα άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ, η οδηγία 92/12/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Φεβρουαρίου 1992, σχετικά με το γενικό καθεστώς, την κατοχή, την κυκλοφορία και τους ελέγχους των προϊόντων που υπόκεινται σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης, η οδηγία 92/81/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, για την εναρμόνιση των διαρθρώσεων των ειδικών φόρων κατανάλωσης που επιβάλλονται στα πετρελαιοειδή, η οδηγία 92/82/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 1992, για την προσέγγιση των συντελεστών των ειδικών φόρων κατανάλωσης στα πετρελαιοειδή, και η σύσταση 81/924/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Οκτωβρίου 1981, για την τιμολογική διάρθρωση στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας στην Κοινότητα, δεν απαγορεύουν στα κράτη μέλη να επιβάλλουν προσαυξήσεις των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας που χρησιμοποιείται σε ηλεκτροχημική διαδικασία παραγωγής καυστικής σόδας και καυστικής ποτάσσας.»